

הפורחת בכל יום..

הניוז היומי של דרשו.

Dirshu
דרשו ד' ועוז
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

יום ראשון כ"א שבט תשע"ט | דף היומי בבלי: חולין סא.
דף היומי בהלכה: מסעיף ה' עד סימן ש"ג סעיף ב'.
מוסר: דבר בעיתו מתחילת פרק ז' עד "ודע".
קנין חכמה הלימוד השבועי: חובת הלבבות שער הבחינה פ"ד 'והשביעית' עד פ"ה 'ואחר כן ישיב אל ליבו'.

הדף היומי בהלכה

מדוע אסור לטלטל חפץ ברשות הרבים בטלטולים חוזרים לטווח של פחות מארבע אמות?

איסורי שבת דרבנן לצורך מצוה, או בשעת הדחק. ואם טלטל פעם אחת לטווח של פחות מארבע אמות, שלא על דעת לטלטל שנית, ונמלך בדעתו להוסיף ולטלטל פעם נוספת לטווח של פחות מארבע אמות - רשאי לטלטל פעם נוספת.

[שו"ע ש"ט, ה, ומשנ"ב טז, יח ר"ט; וראה שעה"צ כ; ביאורים ומוספים דרשו, 12]

כפי שלמדנו, אסור לטלטל חפץ לטווח של ארבע אמות ברשות הרבים. וטלטול לטווח של פחות מארבע אמות - מותר רק פעם בודדת, אך טלטולים חוזרים לטווח של פחות מארבע אמות, דהיינו שמטלטל לטווח של פחות מארבע אמות ועוצר, ושוב מטלטל ועוצר, וכן הלאה - אסורים מדרבנן, מחשש שיטעה ויטלטל לטווח של ארבע אמות. וזהו איסור חמור מדרבנן, שלא התירוהו אף ב'בין השמשות', שהתירו בו

הדף היומי בהלכה

אדם מטלטל חפץ ברשות הרבים בשבת ונעצר - האם יש משמעות לסיבה שבגללה נעצר?

כגון על מנת לשוחח עם מישהו; אבל עצירה כדי לסדר את המשא על כתפו בצורה נוחה יותר, וכדומה - אינה נחשבת להפסקת הטלטול. ויש שהסתפק אם הנחת החפץ על הקרקע על מנת לסדרו בצורה נוחה יותר נחשבת כהפסקת הטלטול.

[שו"ע ש"ט, ה, ומשנ"ב טז-יז; ביאורים ומוספים דרשו, 11, 13 ו-14]

בהמשך לאמור: במקרים מסוימים התירו חכמינו ז"ל לטלטל טלטולים חוזרים לטווח של פחות מארבע אמות; ובהם: א. המוצא תפילין ברשות הרבים כשהן מונחות בבזיון, ובמקום שאינו משתמר. ב. המוצא קוף ברשות הרבים, באופן שהרבים עלולים להיזק הימנו. וכיצד 'מפרידים' את הטלטולים זה מזה? על ידי עצירה כדי לנוח (למרות שמטרתה היא סיוע להמשך הטלטול), וכל שכן עצירה מסיבה צדדית,

הדף היומי בהלכה

אדם הולך ברחוב בשבת והרוח העיפה את כובעו על גבי רכב חונה - כיצד יקח את הכובע?

ולכן, לדוגמה, אדם שעבר ברשות הרבים בשבת, והרוח העיפה את כובעו על גבי גג של רכב חונה, שהוא רשות היחיד, אינו רשאי להושיט את ראשו מעל גבי הרכב ולחבוש את כובעו, אלא עליו לכופף את ראשו ורוב גופו על גבי הרכב, ולחבוש את כובעו, ואז יזדקף חזרה לרשות הרבים.

[שו"ע ש"ט, א, ומשנ"ב ו; ביאורים ומוספים דרשו, 1]

חכמינו ז"ל גזרו שלא יעמוד אדם ברשות היחיד ויושיט את ידו לרשות הרבים, ויטלטל חפצים שעשוי להזדקק להם במקום עומדו, וכגון מאכלים, משקאות ובגדים; מחשש שיטעה ויעבידם לרשות שעומד בה, ויעבור על איסור 'הוצאה'. אולם, אם מוציא את ראשו ורוב גופו לרשות האחרת, רשאי לטלטל בתוכה כל חפץ שהוא (וברשות הרבים - רק לטווח של פחות מארבע אמות).

סיימונו את בדיקת העירוב לאחר השקיעה, ואנו בשדה מחוץ לעיר. התפללנו מנחה ופנינו לשוב הביתה ברגל. כשהתקרבו לעיר שח הבחור את דאגתו: כיצד אכנס בבגדי חול וללא מגבעת לראשי?

אנקדוטות ממלאכת תיקון עירובין שסיפר הרה"ג רבי נתן וינפלד שליט"א, מרבני רחובות ומומחה נודע בהקמת ותיקון עירובין בכל רחבי הארץ

עמדנו והתפללנו מנחה בשדה ואז פנינו לשוב הביתה ברגל. עודנו מתקרבים אל העיר, ואותו בחור שח בפני את דאגתו שבושבו כעת הביתה בשעת חשיכה, כאשר כל הציבור בבתי הכנסת והרחוב מלא נשים וטף, והוא ייכנס לביתו לבוש בבגדי חול וללא מגבעת לראשו - עלולים הכל לחשוב שהוא ירד מן הדרך ח"ו... הסכמתי עמו, ואמרתיו לו שלפי שגם אני נכנסתי לרכב בלא השטריימל, אצעד אפוא עמו ואלווה אותו עד הבית, ומן הסתם אם יראו את שנינו הולכים יחדיו כבר לא יחששו שמשוהו אירע לו...

עד פלג המנחה

בהמשך השיחה שח בפנינו הרה"ג רבי נתן, כי לימים קיבלו על עצמם אחראי מחלקת העירובין בעיר רחובות לסיים את כל תיקוני העירוב עוד לפני פלג המנחה, משום מעשה שהיה: באחד מימי שישי פגעה מכונית בעמוד חשמל והפילתו. סמור לאותו עמוד חשמל ניצב גם עמוד העירוב, אשר גם הוא נפגע בתאונה. בסיור הקבוע שערכנו כדי לבדוק את כשרות העירוב גילינו את התקלה. במקום כבר ניצבו אנשי חברת החשמל שעמלו על הצבת עמוד חלופי, ולכששאלנו אותם אימתי יסיימו לתקן זאת, הם השיבו שהתיקון יארך שעתיים. היה זה יום שישי של שעות קיץ והשעה הייתה 4:00 אחר הצהריים, כשהשבת עתידה להיכנס ב-7:00 בערב. לפיכך סיכמתי עם התחזוקן שבשעה 6:00, הזמן המשוער שבו אנשי חברת החשמל יסיימו את מלאכת התיקון, ייצא לתקן את התקלה ויציב עמוד עירוב סמוך לעמוד החשמל החדש. ואכן מספר דקות לאחר השעה 6:00 יצאנו אל התקלה וסידרנו הכל כראוי.

בדרכנו חזרה פגשנו במניין אנשים שכבר קיבלו שבת בפלג המנחה וכעת סיימו תפילת מעריב. עודם מאחלים לי 'א גוטען שבת', שהרי אצלם כבר שבת קודש - והנה מכה בי ההכרה שהרי יש בעיר עשרות אנשים שקיבלו על עצמם שבת, וכעת כבר יצאו מבית הכנסת כשהם מטלטלים עוד לפני שהעירוב תוקן. שכן אנו נהגנו במקרים של שעת הדחק לתקן את העירוב עד השקיעה, ולמצער עד הדלקת נרות, ולא לקחנו בחשבון את אותם המקדימים לקבל שבת. ואכן ביום ראשון התאספנו עם רבני העיר וקבענו, שמעתה והלאה העירוב יתוקן עד שעה ורבע זמנית לפני שבת, שזהו פלג המנחה, וכך לא ישוב על עצמו מקרה כזה, שבו בשעה שהעירוב תוקן היו מי שכבר קיבלו על עצמם שבת ומהם שטלטלו.

הגשר הגבוה בארץ

לפני מספר שנים התעורר הצורך להקים עירוב חדש באחד היישובים בנגב, ולפי שמדובר היה ביישוב מטופח מאוד, הרי שמהנדס העיר התלווה לסיור שערכנו עם רב היישוב, ותנאי התנה עמנו, שכל הצבת עמוד מצריכה אישור שלו. לאחר שסיימו את כל תכנית העירוב הודיע המהנדס שהוא דורש שכל העמודים יהיו בגובה של עשרה מטרים כדי שהחוטים לא יפריעו לתנועת משאיות וכלי רכב גבוהים וכדו'. ברם, עמוד עירוב סטנדרטי הוא בגובה של שישה מטרים, ועמוד בגובה אותו דרש המהנדס היה כרוך בעלות כספית אדירה. אמרתי לאותו מהנדס, שיש לשנות את הנוסחה ולהציב דרישה שעמודי העירוב יהיה בגובה של הגשר הגבוה ביותר בארץ (התלוי מעל כביש). ידעתי שהגשר הגבוה ביותר בארץ הינו בגובה של 6.20 מטר מעל פני הכביש, אלא שאותו מהנדס לא ידע זאת ולפיכך הסכים עמי לתנאי זה. לאחר מכן כשהבין את כוונתי הסכים עמי, באומרו שאם חוקי משרד התחבורה ומע"צ מסתפקים בגשר הגבוה שישה מטרים, אף הוא לא יא מחמייר יותר מהם בחוטי העירוב.

עירוב בהכשר הבד"ץ

ישנה מחלוקת בין האחרונים על מקום שיש לו שער אך הוא פתוח, האם בשעה שנפתח נידון כצורת הפתח או לאו. מן החתם סופר (אורח חיים פח) ועוד מהאחרונים מבארים, שכל מקום שיש בו שער נידון כצורת הפתח אף אם השער פתוח, אמנם מרן החזון איש (עירובין ריש סימן עח) החמיר בנידון. והנה כשבנו את העירוב החדש בבאר יעקב, הרי שהוא הסתמך על גדר של דיר עיזים

הרה"ג רבי נתן וינפלד שליט"א, מרבני רחובות ומומחה נודע בהקמת ותיקון עירובין בכל רחבי הארץ סיפר בשיחה להמבשר תורני (בחוקותי תשע"ג, עם הרב אברהם מרדכי וינשטוק) כמה אנקדוטות מעניינות ממלאכת הקודש של תיקון עירובין, ולהלן כמה מהן:

היונה הגיעה לעזור

כאשר רוצים להשתמש לצורת הפתח בחוטי חשמל המתוחים בגובה רב, במקרים רבים אי אפשר להשתמש בעמוד החשמל עצמו, לפי שהחוטים אינם מתוחים על העמוד אלא מצידו, ולפיכך מציבים לחיים מתחת החוטים וכך הופכים חוטי החשמל לחוטי עירוב כשרים למהדרין. במקרה כזה צריך זהירות יתירה שהלחי יהיה מכוון תחת החוט, וכיון שהחוט גבוהים מאוד, ולעיתים מעמוד חשמל אחד נמתחים שישה חוטים, נדרשת מומחיות גדולה לכוון את החוט שיהיה בדיוק מעל העמוד. כמו כן, רוב עמודי החשמל אינם מוצבים בקו ישר אלא בשיפוע לכמה כיוונים, וכתוצאה מכך קשה לכוון את הלחי המונח על גבי קרקע שיהיה בדיוק תחת חוט החשמל.

אחד מכלי העזר המשמשים מתקני עירובין הוא 'פלאס שבת', מכשיר שייצר הרב רוטשילד מקרית ספר, שבו שתי מראות על גבי פלאס ועל ידו ניתן לכוון ולבדוק שאכן הלחי מוצבת בדיוק מתחת החוט.

ביום שישי אחד עמדנו תחת עמוד חשמל גבוה מאוד, כזה שנמתחו ממנו שישה חוטים, ובהשתקפות של המראות התקשינו מאוד להכריע האם אכן החוט הנשקף אלינו הוא החוט הנמשך מהלחי הקודם שצריך להיות מכוון כנגד הלחי הזה, או שמא אנו רואים חוט אחר, ונמצא שהלחי אינו עומד בדיוק תחת החוט הנמשך מלחי קודם.

עמדתי אז עם מומחה גדול להלכות עירובין ולא הצלחנו לדעת אם העירוב כשר או לא. והנה תוך כדי שיחה נעמדה יונה על אחד החוטים. מיהרנו לבדוק, והנה מתברר שבפלאס השבת שלנו משתקף החוט שעליו עומדת היונה, שנמשך מלחי קודם ומכוון בדיוק כנגד הלחי שבו עסקנו, וכעת ידענו בוודאות שהעירוב אכן נעשה כהלכה.

מעשה זה אירע בערב שבת פרשת בשלח שירה, ואותו רב אמר לי: הלא המנהג בפרשת בשלח לתת אוכל לציפורים, וטעם הדבר, לפי שהם אכלו את המן שדתן ואבירים הותירו ופיזרו ברשות הרבים. והנה, טעם הדבר שלא ירד מן בשבת הוא משום איסור הוצאה מרשות לרשות, ודתן ואבירים רצו לזלזל בזה והציפורים מנעו מהם. שווה בנפשך - סיים אותו רב באוזני - שוב עזרה לנו הציפור במניעת איסור הוצאה מרשות לרשות...

קבלת שבת בשדה

הסדר בבדיקת העירוב ברחובות היה, שביום חמישי היה התחזוקן עובר לבדוק את כל העירוב ומתקן את כל התיקונים הנדרשים, וביום שישי היינו עוברים שוב על כל העירוב יחדיו ובודקים שכולו כשר. דעת מרן גאב"ד טשעבין בתשובותיו (שו"ת דובב מישרים ב חכ) שאפשר להסתמך על כשרות העירוב שנבדק ביום חמישי, אמנם מרן החזון איש' בהשגה שכתב על גיליון הדובב מישרים (נדפסה באיגרות החזון איש ג קה) חלק וסבר שיש לבדוק את העירוב כולו ביום שישי. אנו נהגנו כדעת החזון איש' לבדוק את כל העירוב ביום שישי, אך מכל מקום היינו דואגים שהתחזוקן יסייר בכל גבולות העירוב כבר ביום חמישי כדי שלא יצטברו תיקונים רבים מדי ליום שישי.

שנה אחת בערב שבת חול המועד סוכות אירע, שכל התיקונים המתינו לנו ליום שישי, לפי שלרגל חג התחזוקן לא עבד ביום חמישי. והנה גילינו תקלות רבות הדורשות תיקונים רבים, והעבודה נמשכה שעות רבות. את התיקון האחרון סיימו דקות בודדות לפני השקיעה והחנינו את הרכב במקום, ומכאן ועד סוף העירוב כבר בדקנו רגלית, ומצאנו שכולו כשר.

היינו שלושה אנשים, שכן עמי היו גם התחזוקן ועוד בחור שהיה נלווה עמנו בקביעות בכל יום שישי על מנת לסייע בעבודת הקודש. כאשר סיימנו את הבדיקה היה זה לאחר השקיעה, ואנו בשדה בסמוך לכפר ביל"ו שמחוץ לעיר.

מה ענין שמיטה לעירובין

במקרה שיש עצים שענפיהם פוגעים ומסיטים את חוטי העירוב, לדעת רוב הפוסקים פוסלים את העירוב ולכן חלק מעבודת הקודש של מפקחי העירובין היא לגזום ענפים שכאלו. בעיר רחובות היה מטע של זית שענפיהם פגעו בחוטי העירוב. אירע בהזדמנות אחת שהיה צורך לגזום את הענפים, ברם הייתה זו שנת השמיטה ועל פי ההלכה אסור לגזום ענפים שעליהם פירות שביעית לאחר שהגיעו לשליש גידולם כדי שלא לגרום הפסד לפירות שביעית. והנה באותו מקום, להשאיר את הענפים היה בלתי אפשרי לפי שהם פגעו והסיטו את חוטי העירוב, אך גם לגזום את אותם ענפים לא היה שייך, לפי שהזיתים שצמחו עליהם כבר הגיעו לשליש גידול. ולכן מחוסר ברירה היו צריכים להקים במקום קו עירוב חדש כזה שהחוטים לא ייפגעו מענפי הזית.

המצויה במקום. הקימו עמודים של צורת הפתח עד גדר הדיר, ואז כבמקומות רבים רצו להסתמך על גדר הדיר כמחיצה כשרה לעירוב. ברם, לדיר היה שער רחב יותר מעשר אמות, ולפי שבירורים העלו שבעל הדיר אינו אדם דתי, החילונו מסתפקים שמא השער שבגדר הדיר נפתח בשבת ושוב אי אפשר להסתמך על הגדר. היה עמנו אדם חכם, הלך ונכנס למחלבה הסמוכה לדיר ובירר למעשיהם. והנה התברר שמהחלב הנחלב מאותן עיזים מייצרים גבינות ויוגורט לשיווק, והמחלבה כולה עומדת בהכשר של בד"ץ העדה החרדית. יצא אותו אדם אלינו באומרו: הלא אם יש הכשר למחלבה, הרי יש פיקוח שאין יוצא ואין בה ממנה ביום השבת, ומעתה הינכם יכולים להיות סמוכים ובטוחים שהשער אינו נפתח ביום השבת וניתן להסתמך על הגדר כמחיצה טובה לכל הדעות.

מיודענו תר אחר בעל קורא. ניגש לבחור צעיר שנראה מתאים לתפקיד, ושואל: "אתה יודע לקרוא?" והבחור בלא להתבלבל משיב: "עם כסף אני יודע..."

'עם כסף' או בהתנדבות? - מעשה מעניין על לימוד זכות

לבקש על קריאה קצרה שכזו? היעלה על הדעת שמבוגר יעביר ילד את הכביש ויבקש בתמורה עשרים אגורות בלבד? הלוא זה ייחשב כטירוף מוחלט". בבית סיפר על התקרית הקטנה, כמובן ללא אזכור שמו של הצעיר. לאחר שסיים את תיאור המתרחש, ציפה לשמוע מבני הבית כיוונים חדשים של לימוד זכות. בהבזק של שניה הציע בנו בן העשר תשובה מפתיעה. "אבא, היום חול המועד פסח, אחת הקריאות בחול המועד מתחילה במילים 'אם כסף תלוה את עמי' (שמות כב כד). הבחור לא ידע מהי בדיוק הקריאה של היום, אז הוא אמר: 'אם כסף אני יודע'..."

טעות קטנה. אל"ף טובה שהוחלפה בעי"ן רעה...

(מוסף שבת קודש משפטים תשע"ה)

הסיפור - שהובא בעלון 'איש לרעהו' - מתרחש באחד מבתי הכנסת הרבים בהם התברכה עיר התורה בני ברק. במנין שחרית שמתקיים בימי 'בין הזמנים', החזן מכריז 'ויהי בנסוע', מישוה ניגש ל'פתיחה' ומיודענו תר אחר בעל קורא. ניגש לבחור צעיר שנראה מתאים לתפקיד, ושואל: "אתה יודע לקרוא?" והבחור בלא להתבלבל משיב: "עם כסף אני יודע..."

'סוחר' צעיר שכזה... מה זה עולה בדעתו, קריאה של כמה דקות, ממש 'טרחה', והוא עוד מבקש כסף?! כמובן הוא ויתר על ההצעה הלא קוסמת, פנה אל אדם אחר שהסכים למלא את המשימה, לא ייאמן, בהתנדבות...

תגובת הצעיר ניקרה בראשו משך כל התפילה. "לא יכולתי להירגע מלחשוב ולהרהר באותו בחור. שוב ושוב הפכתי בדעתי למצוא עליו נקודת זכות, אך זו לא נמצאה. ואולי באמת חסר לו כסף, לבחור? ייתכן. אך כמה נראה לו שיוכל

המנהלים התחרטו על שבכלל הביאו את התורם לבית הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, לאחר שמרן סירב לברכו. אולם לפתע אמר להם הנדיב: "דעו לכם, האיש הזה שהיינו אצלו - הוא אוהב אותי באמת"

(ברכי נפשי, דברים עמ' קלג).

"מדבר שקר תרחק" (שמות כ"ג, ז')

מעשה דומה לזה אירע לפני מספר שנים: לאחד המוסדות בא"י היה תורם נכבד - יהודי מסורתי שהיה תורם להם סכום גדול כל חודש. באחד הימים קרא הלה בעיתונות על רבנו, וביקש ממנהלי המוסדות, שרוצה הוא להיכנס ולראות אותו. הסכימו המנהלים ונסעו אתו לבית רבנו. כשכנס היהודי אל הבית, השפיל רבנו את עיניו לרצפה. סיפרו לו המנהלים שיש כאן יהודי שתורם הרבה כסף והוא רוצה ברכה, ורבנו, כשעיניו עדיין מושפלות שואל את היהודי - "האם אתה שומר שבת?". הלה החל לגמגם, ורבנו נפרד ממנו לשלום ולא הסכים לברכו. כל הדרך חזר שתק הנדיב ושתקו המנהלים. הם הרגישו כי "נפלו לבוץ" והתחרטו על כך שבכלל הגיעו. אולם כשהגיעו למחוז חפצם פנה אליהם הנדיב ואמר להם: "תדעו לכם, האיש הזה שהיינו אצלו - הוא אוהב אותי באמת. יש כאלו שאוהבים את הכסף שלי, ולכן לא יעירו לי על דברים מסויימים וכדומה, כדי שלא יפסידו. אבל כאן זה אחרת..."

(כאיל תערוג)

יהודי מסויים שעוסק בקירוב רחוקים, הביא פעם קבוצת אנשים מקיבוץ להראות להם את בני ברק. הוא הראה להם את הישיבות, בתי הכנסת ועוד מקומות שונים, ובמהלך הסיור הכניסם לבית מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל. הוא הראה להם את הבית ואת פשטותו, ובהמשך הכניסם לרבנו וסיפר לו מי הם, ולבסוף ביקש שיברך אותם.

אמר לו מרן זצ"ל: "אני לא מסכים לברך, הם לא ראויים לברכה. הם מחללי שבת ואיני יכול לברכם". הלה ניסה שוב ושוב, אך רבנו לא הסכים בשום אופן. לאחר כמה ימים שאל אותו יהודי את בני הקבוצה, מאיזו נקודה הם הכי התרשמו בבני ברק. אמרו כולם פה אחד, כי מה שהכי הפעים אותם, הייתה העובדה שרבנו לא הסכים לברכם! הם ראו שאפילו בדור חנפן ושקרן כל כך, שכל אחד מנסה לרמות את השני ולשקר עליו - כאן יש איש אמת שאינו חושש לומר מה דעתו האמתית עליהם בפניהם! זה היה הדבר שהכי התפעלו ממנו! אבל מיד ביקשו שידאג להם לאברך שילמד אותם כיצד לשמור שבת כראוי

"היות ובזמננו הרבה הורים נוטלים על עצמם הוצאות רבות בנישואי ילדיהם, וכורעים תחת נטל עול החובות הכבדים, ראינו לנכון לעזור לדברי החתם סופר.."

ואיך מנקים כובע שהתלכלך רגע לפני שיוצאים לאולם?

כך מנקים כובע

היינו ערב חתונה, ופתאום כשעה לפני החתונה קרה מה שקרה ומשקה תוסס ודביק ניתז על כובעו של אחד מבני המשפחה. מה עושים כעת? בלחץ לפעמים יוצאים רעיונות ודברים טובים. אמרנו אין מה להפסיד, לקחנו וינדולין של סנו קליר, זה שמנקה חלונות (הנוזל הכחול), התזנו על הכובע ועברנו עם מטלית בתנועה סיבובית כמובן, והכל נעלם כלא היה! אגב, כשניסינו זאת אח"כ על כובעים ישנים עם כתמים עקשניים, הדבר עבד בצורה מדהימה.

י.ש.

זהירות בכיבוד הורים

היות ובזמננו הרבה מההורים נוטלים על עצמם את רוב הוצאות תשלומי הדירה בנישואי ילדיהם, ומחמת כן הם כורעים תחת נטל עול החובות הכבדים שהם לוקחים, ראינו לנכון לעזור לדברי החתם סופר שכתב (בשו"ת יו"ד סי' רכט) באדם ששאל אם לתת את כל הצדקה לאביו והשיב: "לא מבעיא דאיסורא ליכא, אפילו חיובא איכא, ואינו רשאי לתת מעשרו לשום עני טרם שיהיה לאבותיו מסת' ידי פרנסתם". והדברים מדברים בעד עצמם.

י.פ.

בני ברק

על דא ועל הא

לפעמים מארגן המגבית לחוץ כשרואה שלא מגיעים ליעד, ורוצה לארגן 'התחייבויות פיקטיביות' כדי שיראה כאילו כבר הגיעו ליעד והמגבית לא תרד לטמיון. האם מותר?

"שאלה ישנה בהלכות 'מצינג' שכבר המהרש"א מתייחס אליה

רואים מהמהרש"א שמנהג כוזב זה כבר היה נהוג מדורי דורות, והוא מנהג גרוע, עד כדי שהחשיבו את אותם נדיבים הנוהגים כך, כעושים את אחד מארבעת הדברים החמורים ביותר, שעונשן גדול מאד, ואנן מה נענה אבתריה.

בירושלמי (ברכות פרק ז הלכה ב, נזיר פרק ה הלכה ג) ובמדרש רבה (מקץ פרשה צא) מסופר, שפעם הגיעו 300 נזירים לשמעון בן שטח, כדי שיתיר להם את נזירותם, אבל רק ל-150 נזירים הוא מצא פתח להתיר את הנזירות. שמעון בן שטח פנה לינאי המלך ואמר לו שיש 300 נזירים הצריכים כל אחד להביא 3 קרבנות, ובסך הכל צריך 900 קרבנות, והציע שהמלך ינדב חצי והוא עצמו יתן חצי. המלך הסכים להצעה, ושלח 450 קרבנות. כאשר שמע ינאי ששמעון בן שטח לא נתן כלום, כעס עליו, אבל שמעון בן שטח נימק את מעשהו, שכך כתוב בפסוק (קהלת פרק ז) 'כי בצל החכמה בצל הכסף', ואם כן החלק של המלך הוא הכסף וחלקו הוא החכמה שהתיר את הנדר. קרא עליו ינאי את המשך הפסוק 'ויתרון דעת חכמה תחיה בעליה'. מסיים המנחת יצחק: משמע מתשובת שמעון בן שטח, שרק מכח האמתלא שהביא על ידי התרת הנדרים, היה רשאי לומר כן, ובלי זה אסור להתחייב בשקר בשביל שיתנו אחרים.

(גיליון עומק הפשט בחוקותי תשע"ח)

שיטה מהפכנית חדשה נפוצה מאוד כיום בעולם ההתרמה, הנקראת 'מעטטינג' (matching). לדוגמה: קובעים סכום יעד למגבית בסך 5,000,000 ש"ח שהמוסד יצליח לגייס בתוך 24 שעות ביום מסוים, כאשר פילנתרופ גדול מתחייב להכפיל את סכום ההכנסות של המגבית, וממילא נוצרת אוירה, שכל המשתתפים מתאמצים יחד להגיע לסכום של 2,500,000 ש"ח, כי אם לא יביאו סכום זה, הכל יפול.

ויש לדון האם תורם רשאי להתחייב בשקר, רק כדי שהמגבית תצליח. לפעמים מארגן המגבית לחוץ, כשרואה שלא מגיעים ליעד, ורוצה לארגן 'התחייבויות פיקטיביות' כדי שיראה כאילו כבר הגיעו ליעד והמגבית לא תרד לטמיון. האם מותר? נדר אין כאן, שהרי מכוונים בפירוש בלי נדר, אולם יש כאן איסור שקר, אונאת דברים, ואולי גם אונאת ממון וגזל.

כתב הגאון רבי יצחק יעקב ווייס זצ"ל (שו"ת מנחת יצחק חלק ג סימן צז): אסור בתכלית האיסור להצהיר במגביות צדקה שנותן סכום גדול יותר מכפי שבדעתו לתת, במטרה לגרום שחבריו יתן יותר. והביא הוכחה לאיסור מהגמ' (סוכה דף כט.). בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות וכו', ועל שפוסקים צדקה ברבים ואינן נותנין. מבאר המהרש"א (חידושי אגדות שם) בזה הלשון: היינו שבעלי בתים מנהיגי הקהילה, פוסקין צדקה מרובה ואינן נותנין כולה, שאומרים שלא היה דעתן לכך, אלא בשביל אחרים שיתנו נדבות כראוי. עכ"ד. מבהיר המנחת יצחק, כי

שורות מסתוריות נמצאו בכריכת מחברת חידושי תורה של הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל: "יצחק יאזען, רחוב נחמיה, נתן לי מקום באוטובוס ח' אדר תשע"ב, ואני צריד לבקש ממנו מחילה"

אחד ממוקורביו של הגר"א גנחובסקי החליט לברר את העניין. מוצא את הכתובת, הגיע למקום ונקש בדלת...

לא יכול היה לבקש את מחילתו בעודו ילד. יצאנו במיוחד לגלות מי היה הילד, ואת הסיפור האמיתי במקור.

במאמץ קצר נודענו לפרטים המדויקים מפי ת"ח מובהק, הרב בצלאל פרנס שליט"א מלומדי כולל חזון איש מאז חיובל שנים, וכך הוא מספר:

"בימים ההם, בילדותנו לפני חמישים שנה ויותר, התפללתי בכלל חזון איש. בימים נוראים היכל הכולל הישן היה מלא בחכמים וצדיקים, ובכותל המזרח ישבו הגאון ר' יוסף דינקלס וכן מרנן רבי מיכל יהודה, הגרא"ל וכן מרן הסטיפלער; גם הגאון רבי גדליה נדל ועוד גדולים בתורה וצדיקים במעשים ממש. בסמיכות ל'מזרח' היה ספסל קטן בוודד בו ישבו כמה ילדים, בני הגאון האדיר רבי משה דויטש זצוק"ל וגם אני כאחייני של הגאון הנ"ל.

"בשעתו הרב יעקב הלפרין ז"ל פתח בית דפוס לספרי קודש ובין השאר הדפיס מחזורים לתפילה. הם היו מחזורים גדולים כמו גמרא ממש. לאחר תקופה קצרה הדפוס נסגר ובנדיבות ליבו העביר הרב הלפרין את המחזורים לחלוקה בכמה בתי כנסת בעיר בני ברק הקטנה דאז. באחד המחזורים הללו התפלל הילד בן האחת עשרה יהושע דויטש, כיום מתלמידי החכמים בבני ברק.

"היה זה באמת מחזור ענקי חריג שהיה נראה כגמרא. הוא ישב מול מרן הסטיפלר ולא הפסיק להביט במחזור וגם להתנענע. כנראה שמרן זצוק"ל היה בטוח שהילד יושב לו עם גמרא ולא פוסק מללמוד. התנהגות משונה ביותר... הכל מתפללים לבוחן לבבות ביום דין, והילד יושב לו ולומד בגמרא. לא יאומן. עזות של ילד בן אחת עשרה...

כאשר יהושע דויטש יצא החוצה, אולי ב'הפסקה' או סתם כך לצרכיו, קם מרן זצוק"ל ממקומו, נטל את 'הגמרא הגדולה' והניחה בארון הספרים עם הגמרות. כאשר יהושע הגיע והבין כי מרן הסטיפלער לקח ממנו את המחזור והניחו בארון למעלה, לא היה לו מה לומר, ובאותו רגע גם לא הבין מדוע ולמה עשה כך. יהושע חיפש ומיד השיג מחזור אחר והתפלל בו.

חלפו כשנתיים, הגאון ר' משה דויטש זצ"ל ניגש להזמין את ידידו מרן הסטיפלער לבר מצוה של ילדו יהושע. מיד התרומם מרן הסטיפלער: 'משה, עשה עמי טובה, כאשר יהושע נ"ו מגיע כעת ונהיה לאיש, אנא תבקש ממנו מחילה על שציערתי אותו לפני כשנתיים בראש השנה - והפקיד בידו ספר נאה למתנה, בירכו במזל טוב ונפרדו.

כמובן שהגאון ר' משה דויטש הסכים להיות השליח. לאחר כשבועיים הם נפגשו שוב, ומרן הסטיפלער מיהר להתעניין: ר' משה, האם כבר ביקשתם מחילה בשמי? הגאון ר' משה אמר לו כי אכן שכח ועתה מיד הוא ישוב על עקבותיו, יירד הביתה ויבקש מחילה בשמו (ר' משה דויטש התגורר בבנין כולל חזון איש עפ"י הסכמתו של מרן החזו"א). מרן הסטיפלער שמח מאד והודה לו.

(הרב א' חפץ, מוסף שבת קודש מטות מסעי תשע"ה)

שורות נסתרות מעוררות עניין נמצאו באקראי בכריכת מחברת חידושי תורה של הגאון האדיר ר' אברהם גנחובסקי זצ"ל, וזה לשונן: "יצחק יאזען, רחוב נחמיה, נתן לי מקום באוטובוס ח' אדר תשע"ב, ואני צריד לבקש ממנו מחילה בל"נ". מאי משמע? מי האיש? ומדוע הגאון נאלץ לבקש ממנו מחילה?

הגאון הנ"ל הרבה לכתוב סיכומי סוגיות וחידושי תורה כמעין המתגבר, והותיר אחריו, ללא גוזמא, שקים של חידושי תורה במקצעות התורה, ועד הימים האחרונים היה מוחו פורה ורבה בחידו"ת. באחת המחברות מחידושי תורתו, שנת תשע"ב, בכריכה האחורית, נכתבו השורות המוזכרות.

אחד ממוקורביו של הגר"א גנחובסקי לקח את הענין לתשומת ליבו. פתח את ה'אגרון' ומצא כי המדובר בנער בן ארבע עשרה וחצי שבשעתו, אדר תשע"ב, היה ילד בן אחת עשרה שנים. הוא הסתקן עוד יותר ופשוט לקח את רגליו, יצא מביתו בבני ברק וצעד לרחוב נחמיה, נקש בדלת וביקש את אבי הנער, וביקש להתעניין האם הנער או אביו או כל מישהו אחר זוכר איזה שהוא קשר בנסיעה באוטובוס עם הרב גנחובסקי.

הנער וכן האב שליט"א, יהודי יקר ונכבד חסיד סאטמאר, חככו בראשם ונזכרו כי אכן לפני זמן רב, כשנתיים וחצי, הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי עלה לאוטובוס שירד מירושלים לבני ברק, האוטובוס היה מלא עד אפס מקום גם בעמידה. "הוריתי לבן שלי הילד שיפנה את מקומו לראש ישיבת טשעבין העומד. הילד מיהר וקם, אבל ראש ישיבת טשעבין סירב לשבת. אך אני לא ויתרתי לרבי אברהם זצ"ל וגם לא ויתרתי לילד, וכאשר חששתי שאכן רבי אברהם לא מתיישב התחננתי והסברתי לראש ישיבת טשעבין כי חושבני שהדבר ממש לא מוסרי ולא חינוכי אם אני אסכים לכך שהילד יישאר לשבת ולא יתן את מקומו לאיש מבוגר ותלמיד חכם.

"בסופו של דבר ראש ישיבת טשעבין נכנע והתיישב. הוא התעניין בחביבות לשם הנער ולשם משפחתו והיכן כתובת המגורים שלנו בבני ברק. הגאון שהתיישב היה נראה חלוש מאד ופתח את המחברת וכתב בה חידושי תורה". ואת השורות דלעיל מדוע כתב במחברת? וכי אינו יכול לבקש מחילה מידית? סביר להניח כי נכנס לחשש שהמחילה אינה מועלת מחמת הגיל של הילד, כי קטנים לאו בני מחילה ניהו ומילד אין אפשרות לבקש מחילה על כזה דבר, לכאורה, לכן כתב לעצמו כדי לזכור כי בבוא העת שהילד יגדל ויהיה לאיש, יבקש מחילתו. אבל לאחר ג' חודשים הגאון חלה את חוליו אשר הסתלק בו לגנוי מרומים, ובעת בר המצוה של הילד מרחוב נחמיה ראש ישיבת טשעבין לא היה כאן עימנו.

מרן הסטיפלער והגמרא הגדולה

בעקבות הסיפור הנ"ל, תלמיד חכם ציין את הסיפור שהתפרסם בשעתו במרן הסטיפלער זצוק"ל שהגיע לבקש מחילה מנער בר מצוה, ומהטעם הנ"ל כי

האם יש להקדים ברכה על פרי חדש לברכה על פרי אחר שברכתו שווה?

משולחננו של הרה"ג רבי מרדכי הלוי שוורצבורד שליט"א מורה הוראה 'נאות שמחה' - מודיעין עילית

שהחיינו כיוון שיש בו מעלה נוספת. אך מו"ר הגרמ"ש קליין שליט"א הורה שעדיף לברך העץ על הפרי השני ואח"כ לברך שהחיינו על הפרי החדש, ובכך יצא מהמחלוקת אם להקדים את ברכת שהחיינו לברכת הנהנין או לאמרה בין הברכה לאכילה, ויצא מחשש הפסק.

שאלה: הביאו לפניו כמה מיני פירות שברכתם שווה והאחד הוא חדש שיש עליו שהחיינו האם יקדימו לפני האחר.

תשובה: כשיש טעמי קדימה של מין שבעה וחביב או שלם, ודאי שלא תשתנה הקדימה, אך כשאין קדימה יש שדנו להעדיף את הפרי שיש בו

סיפר אחד מאותם אברכים, שבדיוק ביום שהזמין את הקבצן לישון בביתו, כל בני הבית קמו מאוחר מהרגיל. כששמע זאת הגרב"צ פלמן זצ"ל, הדבר החשידו והוא החליט לבררו

הקבצן המוזר שגורש מבני ברק בהוראת הסטייפלער

התחיל הגרב"צ להתבונן על מעשיו של הקבצן במשך היום, וראה שהוא בכלל לא מקפיד להתפלל במנין, לפעמים הוא מתפלל ביחידות ולפעמים גם זה לא. עתה כשראה שמעשיו אינם שלמים, ובמידה הוא מבטל ומתבטל מתפילה, החשד גבר אולי מעשיו אינם רצויים והוא גורם לתופעה המוזרה הזאת של האיחור בקימה. החליט הגרב"צ ששאלה כזו צריך לשאול את הסטייפלר, אשר הוא בקדושתו כל רז לא אניס ליה, ובוודאי ידע מה להשיב על החשדות הללו. ובאמת בהזדמנות הראשונה שנכנס אל הסטייפלר, סיפר לו את הסיפור דברים כהווייתם, ושאלו למוצא פיו.

השיב לו הסטייפלר, שבפעם הבאה שיפגוש את הקבצן הזה ישאל אותו כמה שאלות, וביאר לו בפרטות איזה שאלות לשאול. והוסיף ואמר שתי תשובות על כל שאלה, אשר אם יענה את התשובה הראשונה על כל השאלות, אות הוא שאין קשר בינו לבין הקימה המאוחרת הזו. אבל אם יענה את התשובה השנייה בכל השאלות, אות הוא שאדם זה מתעסק בכישופים ובכוחות הטומאה, ומשום כן כולם קמו מאוחר, וצריך לזרוק אותו מבני ברק בכלל ומאזור הכולל בפרט. ואכן כך עשה, וכשהקבצן נשאל את השאלות, ענה בכולם את התשובה השנייה. מיד הזדרז הגרב"צ לקיים את הוראתו של הסטייפלר, וסיפר זאת לכמה אברכים, והם גירשו אותו מאזור הכולל. והוא כשהבין שקלונו התגלה, קם וברח משם ויותר לא שב להתקרב לעיר.

יש לציין, שלימים בעת שסיפר זאת הגרב"צ, נשאל מה היו השאלות והתשובות שאמר הסטייפלר, אבל בענותותו העלימים וענה שכבר אינו זוכר את השאלות.

(שלמים מציון)

"אבל הדיבור והשינה, הקיצור בהם משובח... השינה, כמו שאמר (משלי ו' י') 'מעט תנומות מעט שנות מעט חיבוק ידים לשכב'" (שער עבודת האלקים פ"ד)

בימים ההם בשנות תשכ"ה ומעלה, בשנים הראשונות של כולל פוניבז', היו מסתובבים באיזור הכולל הרבה אנשים גלמודים, שחלקם שרדו לבדם מהמלחמה ולא הצליחו להתאקלם בארץ בצורה מסודרת, וחלקם מסיבות אחרות נשארו גלמודים ובודדים בחייהם, ובקושי היה להם מקום שבו יכלו להניח את ראשם לשנת הלילה, והיו מסתובבים באזור הכולל ובעוד מקומות מרכזיים בעיר כדי לקבץ פרוטה לפרוטה לקנות להם אוכל.

מעשה פלאי סיפר הגרב"צ פלמן זצ"ל על אחד מהגלמודים הללו, אשר מרן הסטייפלר זצוק"ל הורה איך לנהוג בו. אותו אדם, פעמים רבות היה אומר שאין לו היכן לישון הלילה, והוא מבקש ממי שיכול שיתן לו מקום בביתו לישון, אפילו ללילה אחד. הגרב"צ שהזמינו מספר פעמים לאכול בביתו, נענה לבקשתו, ובעת שהיה אפשרי נתן לו מקום בבית שיוכל לישון שם.

היו עוד אברכים צדיקים שהזמינו אותו לאכול ולישון בביתם, והנה יום אחד סיפר אחד מאותם אברכים, שבדיוק ביום שהוא ישן בביתם, כל בני הבית קמו מאוחר מהרגיל. כששמע הגרב"צ את זאת הדבר החשידו והחליט לבררו, האם מקרה קרה ובדיוק באותו לילה היו כולם עייפים מהרגיל ועל כן התאחרו בקומם, או שיש דברים בגו... והתחיל לברר אודותיו אצל עוד אנשים שידע שהם מזמינים אותו לביתם, ובאמת מכולם שמע את התופעה המוזרה הזו, שבבואו לישון בביתם כולם קמו מאוחר, אלא שהם לתומם לא תלו בו את הדבר, אלא חשבו כטבעו של עולם שבדיוק היו באותו לילה עייפים מהרגיל. בנוסף לזה

מדוע אנשים מרגישים הנאה גדולה מסיפור לשון הרע?

הצטרפו אלינו ללימוד היומי בספר 'חפץ חיים'

שלשון הרע הוא מסוג החטאים שאינם נגרמים מחמת התאוה, אלא היא מחמת רוחניות הטומאה המלפפת את האדם להחטיאו.

והגר"י לוינשטיין (אור יחזקאל ימים נוראים שיחה א) ביאר, שבאמת מצד הטבע אין הנאה כלל בסיפור לשון הרע, וכדברי חז"ל (תענית שם), אלא שעל ידי ההרגל בדברי לשון הרע, נעשה לו לעונג שאין לו שיעור, והאדם עצמו בהתרגלו בעוון זה, עושהו לעוון שיש בו הנאה גדולה.

והגר"ח פרידלנדר (שפת חיים מידות ועבודת ה' ח"א עמ' כב) ביאר בשם הרב דסלר, שמעצם סיפור לשון הרע אין הנאה, אלא ההנאה היא מכך שחושב שאם יקטין את ערך חברו ויגלה את מומו, יגדיל בזה את ערך עצמו ויתכבד בקלון חברו, שהרי הוא נקי מכל אותם פגמים ומומים שסיפר על חברו, והנאה זו מושתת כולה על אשליה ודמיון שוא, שערכו האמיתי של האדם נמדד כפי שנראה הוא בעיני אחרים, אך אין בזה תועלת והנאה ממשית, ולפיכך אמרו ש'אין יתרון לבעל הלשון'.

ביאור נוסף הביא בספר דרש דוד (תזריע עמוד תט), שהנאתו של המספר לשון הרע אינה נגרמת מרווח או כבוד שמתווסף למספר, אלא מחסרונו והשפלתו של השני ע"י הלשון הרע שאומר עליו, לפיכך אין זה נחשב כלל כהנאה, שכן אין זה הנאה חיובית אלא הנאה שמגיעה מהעדר הטוב של הזולת, וכעין הנאתו של הנחש שמכיש את האדם וכל הנאתו היא מחסרון המוכש, שע"ז אמרו לו החיות לנחש 'מה הנאה יש לך?' [וראה גם במהר"ל (נתיב הלשון פ"ג) שכיון שאין הנאה מלשון הרע, בהכרח שאינו עושה כן אלא מפני תשוקתו אל הרע].

בסעיף ו' מהפתיחה (לאוויון) כותב החפץ חיים כי המספר והמקבל לשה"ר עובר גם בלא של 'לא תחללו את שם קדשי', משום שאין בעבירה זו תאוה והנאה גשמית שמחמתה התגבר יצרו עליו, ועל כן נחשב העוון הזה כמרד ופריקת עול מלכות שמים בעלמא.

בביאורים ומוספים מביאים, כי על דבריו אלו של הח"ח אמר החזו"א (הגרא"ל שטיינמן בשמו, אעלה בתמר עמ' לו) שכנראה שהח"ח לא טעם את ההנאה שיש בלשון הרע [והגרא"ל שטיינמן (שם) העיר, שבאמת המעיין בספרי הח"ח יראה שבפקחותו ידע היטב את כל האופנים והדרכים של היצר הרע שיש לו בלשון הרע. וראה גם מה שכתב בנו הג"ר לייב (קיצור תולדות הח"ח עמ' 14), שאביו הח"ח ידע את כל האופנים והערמומיות שיש בין מוציאי דיבה, כתוצאה מהמחלוקת הגדולה שהיתה בצעירותו בעיר ראדין עם רב העיר, שהתקבץ אצלו אז חומר רב מהסכסוכים והמריבות שהיו אז. והוסיף שם, שלדעתו המחלוקת הזו היא שהעירה את רוחו לחבר את ספרו החפץ חיים, וראה להלן מה כוונת הח"ח שאין בזה הנאה].

ובטעם הדבר שבני אדם כן מרגישים הנאה גדולה מסיפור 'לשון הרע', כתב בשמירת הלשון (שער התבונה פרק יג) בשם הגר"א (משלי א, כג), שאף שאין הנאה גשמית לדבר דברים בטלים וליצנות, מכל מקום יש בזה הנאה יותר מכל העברות, כי בכל דבר שאדם עושה נותנים לו רוח ממרום שהיא כמעין הנובע, ורוח זו אינה שוקטת עד שיעשה עוד דברים כאלו, וככל שהעבירה גדולה יותר כך רוח הטומאה הבאה ממנה גדולה יותר. וכ"כ הגר"י סלנטר (אגרת המוסר)